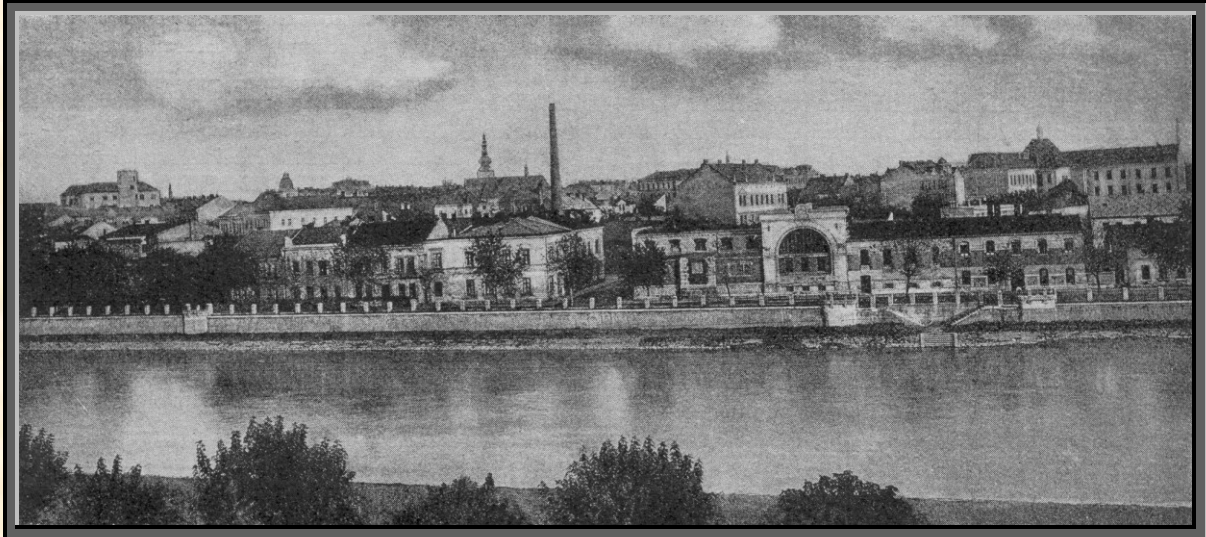

Zapomenutý Přerov

Z dějin města Přerova

„O dulcissima patria mea!“ Jan Blahoslav.

Slavný přerovský rodák nemohl snad ani srdečněji vyjádřiti svou upřímnou lásku k domovu. Přerov byl mu nezapomenutelným, „nejsladším“. Památným se však stalo město Přerov pro celý národ československý, ježto jeho historie se velmi přimyká k životním osudům naší vlasti. Stačí například vysloviti jména: Pernštejn, Žerotín, Blahoslav, Komenský, Wurm a Škoda, abychom poznali důležitost Přerova v našich dějinách doby předválečné.

Již v 11. století je dosvědčena existence Přerova. Na křižovatkách důležitých obchodních cest vyrostl v rozsáhlé tržiště, nad nímž se vypínal krajský hrad. Za vpádu Maďarů za Mojmíra, syna Svatopluka, byl zpusťoven požárem. Když se ujal na Moravě r. 1037 vlády kníže Břetislav, stal se Přerov městem zeměpanským a byl spravován knížecím kastelánem. Za Břetislava musilo město odváděti staroboleslavskému chrámu 1 hřivnu stříbra a 2 voly. V době nadvlády olomouckého knížete Vratislava dostával opatovický klášter (od r. 1073) důchod z devítitýdenního trhu v Přerově. Různice mezi Přemyslovci působily zhoubně na město, jež bylo s okolními vesnicemi r. 1241 vypáleno. Když stateční obránci hradu znemožnili ve čtyřicátých letech 13. století výbojným Kumánům dobytí města, udělil Přemysl Otakar II. měšťanům právo voliti si sudího, radní a 24 předních občanů, kteří byli ustanoveni nad měrami a váhami. Také jim dal právo mílové. Rudolf Habsburský potvrdil tyto výsady a přidal k nim ještě právo vybírati mostní clo na 20 let. Tak mohlo město utěšeně vzkvétati hospodářsky i obchodně.

Po rozdělení Moravy na arcijáhenství ve 12. století byl i Přerov sídlem arcijáhenství, jímž býval jmenován olomoucký kanovník. Přerovské arcijáhenství se udrželo až do rozšíření kašičnictví v 16. století. Od r. 1250 do r. 1314 byli na hradě ubytováni Templáři. V době krále Václava II. (r. 1293) byl zřízen v městě menší zemský soud, t. zv. „cudá“.

Nejstarší částí Přerova bylo horní město, položené na kopci, kde bylo již v 11. století zmíněné hrazené tržiště a kostelík sv. Jiří. Hrad, nynější Horní náměstí, byl později obehnan trojnásobnou zdí a příkopem. Proti nepříteli byl zabezpečen také visutými mosty a baštami. V něm sídlili poddaní, robotovavší bezplatně vrchnosti.

Teprve ve 13. století vzniklo město dolní pod kopcem, šířící se tak, že počátkem 15. století zaujímá větší prostranství než horní. Ke dvěma hlavním městským bránám, zavíraným každodenně a vypadní brance u Bečvy přistoupilo v dolním městě asi 5 nových bran. Ve 13. století založil Sulislav ze Zástřizl kostelík v sousední vesnici Šířavě a r. 1324 v dolním městě u náměstí kostelík sv. Vavřince, jenž se stal

Zapomenutý Přerov

záhy farním. Ve 14. století prožívá Přerov celkem klidné doby. R. 1355 bylo mu markrabětem Janem přiznáno právo osmidenního výročního trhu a dvou trhů týdně. Jeho syn Prokop, zdědivší Přerov r. 1371, pustošil církevní statky olomouckého biskupství, takže byl dán do klatby. Prokop r. 1386 měšťany obdařil právem odkazovati libovolně statky a městu daroval lesy Chmeliska, Tmeň, Michalov a Žebračku s lukami. Obyvatele bylo lze rozdělit na dvě velké skupiny: řemeslníky a rolníky vedle kasty zámožných měšťanů.

Pohnutá doba husitských válek zachvátila svými výboji i klidné město Přerov, jež bylo v moci Zikmundově. Když vtrhli r. 1423 husitští páni na Moravu, opanovali Přerov. Tehdy vládl městem mocný pán Voň ze Sovince, majetník blízkého Helfštýna. Ten napadal okolní panství a utkal se i s Křižáky. Roku 1436 poddal se Voň ze Sovince Zikmundovi a Albrechtovi, při čemž byla králi měšťanům potvrzena privilegia, že lze podávati věřícím v horním a širavském kostele podobojí utrakvistickými kněžími. Leč bojovný Voň nepanoval dlouho. R. 1438 byl Přerov Olomouckými dobyt; město a hrad byly rozbořeny.

Roku 1457 zastavil král Ladislav město za 3000 uh. dukátů panu Janu Tovačovskému z Cimburka. Od té doby horní město upadá, dolní jest rozšiřováno a osídleno přistěhovalci z ciziny. Ani jeho slavný syn Ctibor Tovačovský dlouho nedržel Přerov. R. 1470 jej převzal do svého držení pan Albrecht Kostka z Postupic a 1475 byl zastaven panu Vilémovi z Pernštejna králem Matyášem a Vladislavem v dědičný majetek.

Pohled na Přerov z roku 1764

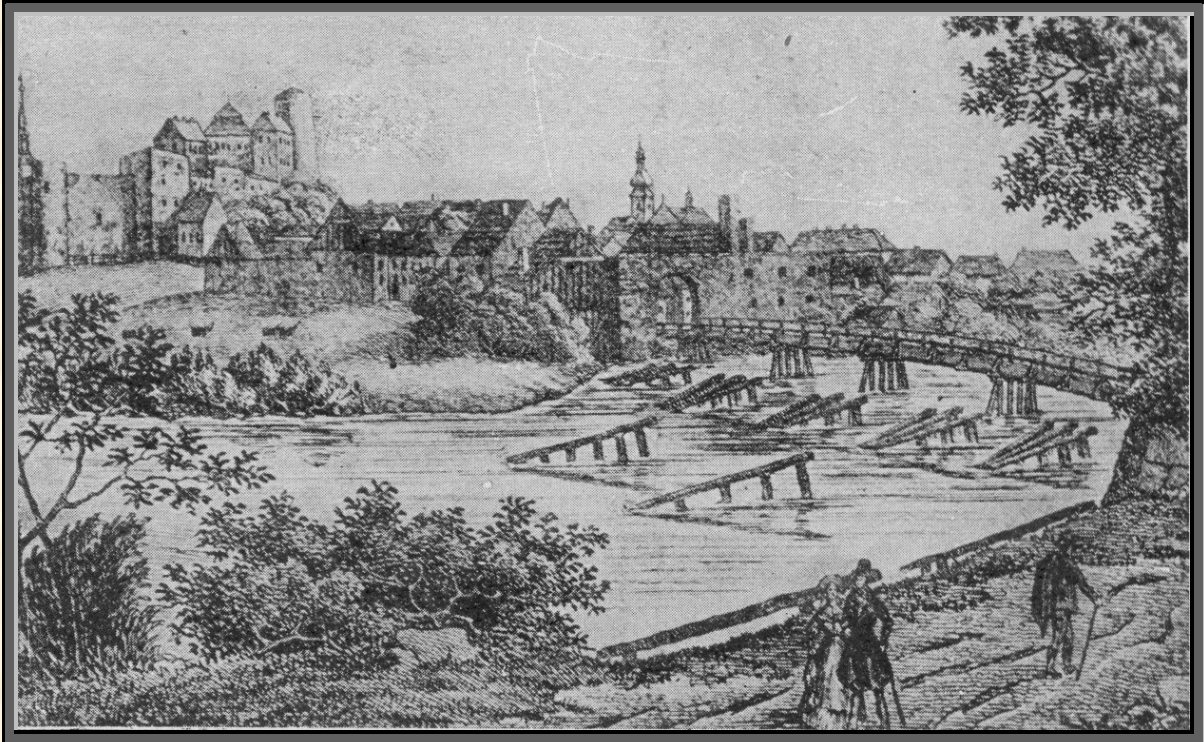
Husitství kvetlo v městě až do éry panování Pernštejnů. Pan Vilém z Pernštejna v něm usídlil mnoho Českých bratří, stíhaných mandáty Vladislavovými, takže byl Přerov brzo silnou baštou českobratrskou. Vilém zvelebil město a poskytl mu svůj znak, Kolonisty horního města, jež opět zalidnil, obšťastnil úlevami daňovými. Měšťanům udělil právo várečné i šenkovní, městu odprodal i svůj dvůr. Bratři si mohli zřídit v městě r. 1484 vlastní školu a měli i svůj sbor a hřbitov. Pan Vilém dbal o klid a pořádek, a byl k jiným vyznáním tolerantní. Svobodu náboženskou potvrdil zvláštním privilegiem r. 1513.

Brzy po r. 1467 přišel do Přerova Tůma Přeloučský, biskup Jednoty od r. 1499, později nejvyšší soudí, čímž Přerov získal na dobré pověsti. Po jeho smrti usilují přerovští Bratři o větší osvětu a svěření světských úřadů. Lukášova „větší stránka“ našla v nich své stoupence. Pan Vilém jim r. 1520 povolil zastávati úřady, naproti tomu následovník jeho, pan Jan z Pernštejna, byl horlivým utrakvistou a ponechal Bratřím pouze 1

Zapomenutý Přerov

kostelík, a to na horním městě. Bratři byli nuceni si vystavěti nový kostel r. 1525 na náměstí sv. Marka (pozdější), který měl i svého kantora a těšil se oblibě za duchovní správy br. Jana Wolfa.

Pod obezřetným vedením Wolfovým a svých rodičů vyrůstal známý Jan Blahoslav, narozený roku 1523 v Přerově, syn měšťana Blažka a jeho ženy Kateřiny. Nabyv na universitách v Německu a Švýcarsku značného vzdělání náboženského i humanitního, byl zvolen později biskupem Jednoty. Přál osvětě, byl náboženským reformátorem své církve, národně uvědoměným. Nejcennějšími plody jeho talentovaného ducha je dovedný překlad Nového Zákona a obširná česká gramatika. Zemřel v Ivančicích 1571.

Pohled na Přerov od Brabantska z roku 1809

Nástupcem Jana z Pernštejna, Vratislavem (1548—1587), pečlivým obhájcem Bratří, vypuzených z Čech, byl v šedesátých letech vybudován zámek, opevněný valem, zprvu jednoposchodový, teprve za Jana z Pernštejna rozšířený na dvouposchodový. Roku 1596 vzdal se Jan hradu i města, prodal je měšťanům a ti ještě téhož roku zemskému hejtmanu Fridrichu staršímu ze Žerotína v ceně 30.000 zlatých. Přerov byl totiž městem poddaným a neměl práva na statek, Blahodárně působil na zámku přerovském od r. 1598 věhlasný Karel starší ze Žerotína (1564—1636), syn Jana, nakladatele bible Kralické, vzdělaný bratrský pán, zemský hejtman, stoupenec Matyášův. Karel odmítl účast na povstání českých stavů proti Ferdinandovi, takže byl po tragické bitvě bělohorské 1620 ušetřen konfiskace jmění a vyhnanství, ano chránil na svém panství stíhané Bratry. Za jeho života působil v Přerově na bratrské škole po návratu ze studií v cizině učitel národů, Jan Amos Komenský, a to v letech 1614 až 1616, autor Labyrintu, Velké didaktiky, Brány jazyku a Kšaftu. Tjž se ukrýval později na Žerotínových statcích v Brandýse nad Orlicí.

Město Přerov dostává r. 1629 nového katolického faráře z Lipníka, Jana Tančíka, který měl v duchovní správě značné potíže.

Pan Karel starší ze Žerotína, spisovatel památné Apologie, prodal rozsáhlé statky před svým odjezdem do Vratislavě. Přerov si však podržel. V něm také zemřel r. 1636 při své návštěvě zámku.

Třicetiletá válka řádila zle v tomto hanáckém městě, rozkládajícím se po obou březích Bečvy v celkem úrodném kraji. V létě 1642 řádily v Přerově švédské houfy, nato císařské, posléze opět Švédové, zamířivši od „Švédských šanců“ (moštěnského kopce); ti město vyplenili. V době pobělohorské Přerov několikrát vyhořel, byl stížen povodní a neúrodou. R. 1661 na př. zničen požárem i kostel sv. Marka, o němž byla dříve zmínka.

Zapomenutý Přerov

Roku 1688 zemřel Karel Jindřich z Žerotína, poslední majitel zámku z tohoto proslulého rodu. Několik majitelů vystřídalo se v zámeckém panství v následující, pro národ neutěšené době, germanisující a centralisující. Nelidské jednání Leopolda Windischgrätze poč. 18. stol. dalo lidu podnět k výtržnostem. Lépe již bylo za panství p. Jana V. Želeckého z Počenic. Teprve když se ujal koupí přerovského zámku koncem 18. století německý hrabě Antonín z Magnisů, utichly nešváry, zapomínalo se na neklidnou minulost zámku. Ještě před světovou válkou se tu nahromadily musejní sbírky a množství místností okupoval okresní soud. Magnisův rod prodal panství přerovské, jehož zámek odkoupilo v r. 1918 město Přerov, převzavši i patronát nad farním kostelem. Archiv přerovského panství přemístili Magnisové do Strážnice. Městského archivu Přerov postrádá od r. 1868, kdy vyhořela velká část města.

Arch. malář Jiří Heřman: zámek

V padesátých letech 19. století počíná se i Morava národně, kulturně, hospodářsky a politicky probouzetí. Také na Hané lze sledovat počátky většího ruchu, zvláště národního a hospodářského. R. 1841 byla vybudována železniční dráha z Uh. Hradiště do Přerova a ještě téhož roku z Přerova do Olomouce, později do Brna. Krajské město, jehož krajský úřad byl v Hranicích (až do r. 1848), stalo se důležitým železničním uzlem, křižovatkou mezi východem a západem, severem a jihem. Velké osobní, nákladní i seřadovací nádraží zvýšily význam města, jemuž přibýlo během několika desetiletí německého obyvatelstva, hlavně v ulicích poblíže nádraží. Obchodní a průmyslový ruch se zvýšil, zvýšil se obzvláště průmysl zemědělský. Byly zakládány nové živnosti, továrny, počet obyvatelstva vzrostl, byly i založeny nové školy a městu přidělena posádka jízda. Hanácký chmel má své výhodné odbytiště v nejstarších přerovských pivovarech p. Šilhavého na Vel. Dlážce a zvláště v Prvním moravském akciovém pivovaru se sladovnou (zal. 1874) na Komenského třídě. Hanácká cukrovka byla konzumována ve Skenově cukrovaru u nádraží. Pokroky v zemědělství napomáhají osvědčené továrny na hospodářské stroje fma Krátký a fma Kokořa.

Dnešní farní chrám sv. Vavřince, obrácený průčelím k Masarykovu (dříve Dolnímu) náměstí, vznikl přestavbou staré kaple sv. Vavřince, tehdy jednolodní v místě, kde je dnes kaple sv. Josefa, se vchodem na místě dnešního oltáře sv. Barbory. Farní chrám je znamenitě architektury i výzdoby, má 5 zvonů a podobu kříže, s orientací od severu k jihu. Jeho přestavby se děly za děkanů Doležela, Nedomana a Skočovského v 18. století, Msgr. Navrátila v 19. a kons. rady Ignáce Zavřela před svět. vojnou. Po převratě zvelebil farní

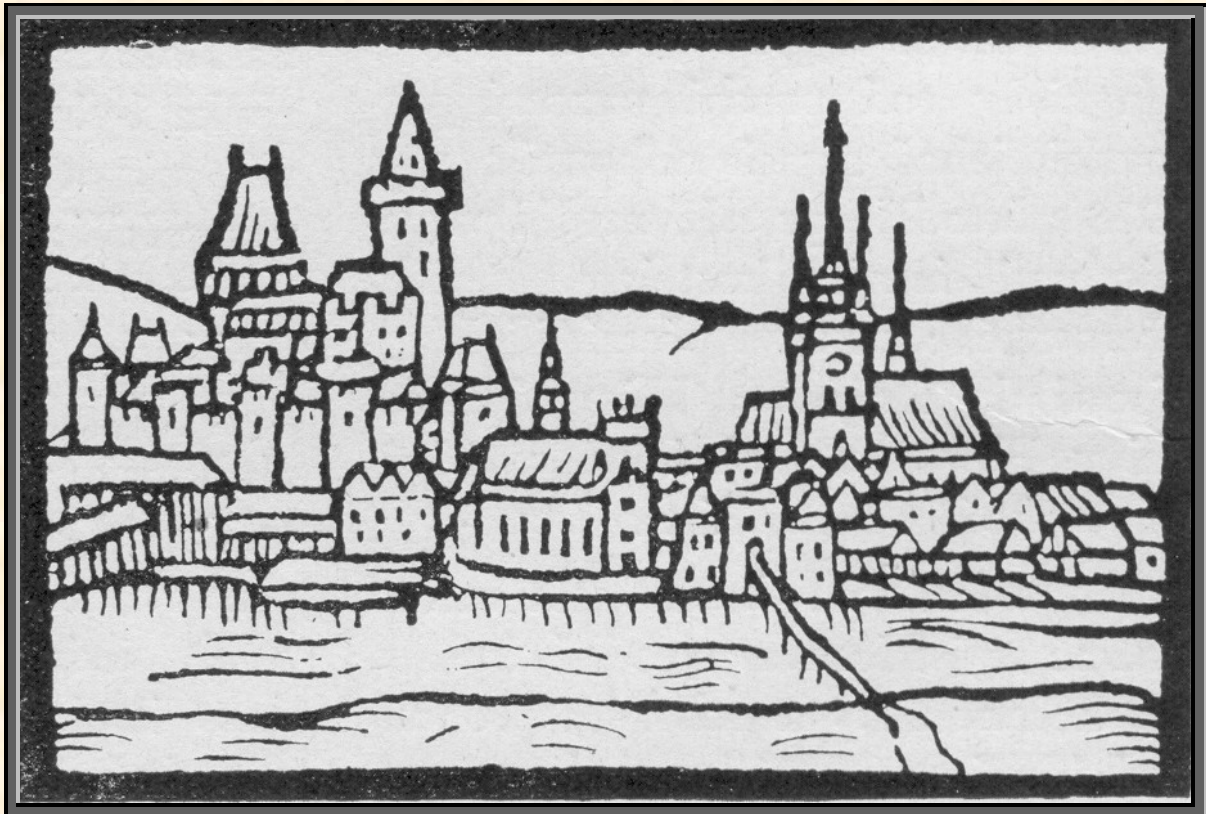
Zapomenutý Přerov

chrám zevně i uvnitř děkan František Přidálek, Šířavský kostel sv. Michala, často renovovaný, r. 1868 shořelý, byl po roce vystavěn z dobrovolných příspěvků. Má řadu vzácných řezbářských prací. K němu připojena byla roku 1858 rozsáhlá klášterní budova (sester svatého Františka z Assisi). Dominikánský klášter na Vel. Dlážce byl zřízen až po převratě.

Úpravná synagoga v rohu ve Wilsonově třídě (vedle obchod, domu fy Baťa), poblíže Žerotínova náměstí (druhého největšího náměstí doby předválečné vedle Horního náměstí a popřevratového Náměstí svobody, opatřeného parčíkem), vznikla asi před 400 lety, kdy se Židé přestěhovali ze šířavského ghetta na Žerotínovo náměstí.

Česko-bratrský evangelický chrám byl vybudován r. 1908 na Velkých Novosadech podle plánů arch. O. Kuhlmana z Charlottenburgu ve slohu starého města doby bratrské, s přiléhajícím obytným stavením. Náboženské obce církve československé a pravoslavné církve čl. nemají zde kostela, vystavěného vlastními prostředky.

Dnešní městský hřbitov (za nímž se prostírá židovský) má krásnou polohu za Šířavou, před Lešetínem, moderní částí Přerova. Byl založen r. 1877 a je vytvořen na 53.000 m² plochy. Má na 7000 hrobů a 250 hrodek.

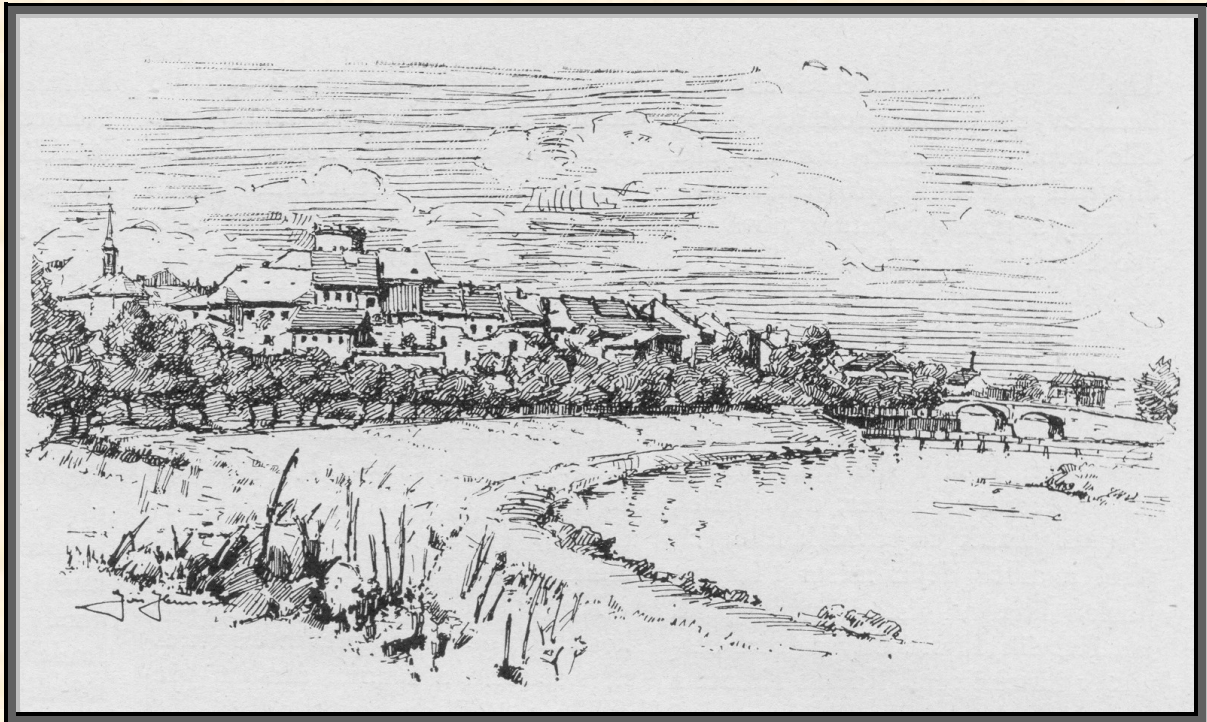
Dřevoryt Jana Willenbergra: Pohled na Přerov z r. 1593

O národním a kulturním ruchu v Přerově mohlo by se mnoho psáti. Byl Přerov vedle Olomouce, Kroměříže a Prostějova ohniskem osvětové činnosti ve středu Moravy v kritických obdobích za germanisační politiky neblahého Rakousko-Uherska. Tehdy, a hlavně za světové války, prokázal národu vynikající služby v odboji proti absolutistickému režimu Vídně.

V šedesátých a sedmdesátých letech 19. století měl Přerov jen tři české spolky: spolek čtenářský, velmi agilní, fundovaný stále ponejvíce národně-uvědoměným živlem studentským, dále pěvecký, oblíbený spolek „Přerub“ (zal. 1862) a spolek divadelních ochotníků. Založením tělocv. jednoty Sokol r. 1871, oživil ještě více národní ruch. Ani strohý úřední zákaz existence Sokola roku 1876 neoslabil sílu nadšení, jež přecházelo zákaz, aby dalo později podnět k tím usilovnějším činnostem na poli tělesné výchovy vedle činnosti Dělnické těl. jednoty (zal. 1904) a těl. jednoty Orla, jehož rozvoj se datuje od převratu. Všechny tělocvičné organizace

Zapomenutý Přerov

maji dnes své stadiony, vybudované pro praktické účely dneška. Stadion SK Přerov s fotbalovým hřištěm se rozkládá za rybníkem na levém břehu Bečvy a těší se značné popularitě všech sportovních interesentů.

Akad. malíř Jiří Heřman: Celkový ohled na město od rybníka

Založením státního reál. gymnasia v Přerově r. 1870/71, třetího nejstaršího na Moravě, zemské střední (dnes vyšší) hosp. školy r. 1874/75 (za měst. sadem Michalovem na pravém břehu Bečvy), státní průmyslové školy (z odborné školy strojnické, vzniklé r. 1889), obchodní školy gremiální a jiných, získalo občanstvo mnoho kulturně i existenčně. Tyto střední a odborné školy prospívají zdárně nejen městu, nýbrž i širému okolí, stejně jako městská nemocnice, všestranně vybavená, a Středomoravské elektrárny, světelná zásobárna širé Moravy. Nebylo by názorným líčiti historii města v posledním století podle chronologického postupu jednotlivých jeho starostů. Jména těchto pánů, zvláště Fr. Kramáře, Josefa Dostála, Fr. Štěpky, Fr. Troppra, Jindřicha Matzenauera, Dra Frant. Skácelíka, Dra Matouše Havránka, v novém pak čsl. státě pp. ing. Jos. Vdolka, Dr. Karla Bořeckého a Richarda Kleibra, mluví sama výstižně o práci a době, v níž spravovali obecní záležitosti. Snad nejvýrazněji působí na historika vzpomínky na rušnou dobu v letech 1870—85, kdy věhlasný ředitel gymnasia Jakub Škoda pomáhal účinně rozkvětu národní politiky jako vůdce místní „české strany“ o volbách do obecního zastupitelstva r. 1873, rozvoji záloženskému, první místní knihtiskárny a všeho druhu škol. Persekvovaní Slováci (po zrušení Matice slovenské a slovenských konfesijních gymnasií) byli jím vlídně přijati na zdejší ústavě, aby se mohli dále vzdělávat. Totéž možno říci o ředitelování vl. rady Vincence Vávry roku 1899—1918, životopisce Boženy Němcové, humánního pedagoga, původce pojmenování četných přerovských ulic, jehož nástupcem byl řed. Richard Kantor (1918—1931), vzdělaný klasik.

Zapomenutý Přerov

Masarykovo náměstí

Je pochopitelné, že politický rozruch na Moravě na rozhraní let 90. se nezastavil ani před naším městem. Po založení mladočeské strany tříbí se názory staročechů a mladočechů na národní a sociální potřeby našeho lidu. V Přerově zůstal po několikaletém boji společným kandidátem staročechů Dr. J. Žáček, pro zemský sněm Dr. V. Šílený, příslušník lidovo-pokrokové strany. Dočasný politický klid byl přerušen r. 1910 rušnými obecními volbami, po nichž nová strana zaujala pevné postavení na radnici. V r. 1911 mohl již snáze zvítěziti při volbách do říšské rady sociální demokrat Jar. Marek a po úmrtí Dra Šíleného na podzim roku 1911 Dr. Leopold Mohapl do zemského sněmu. V roce 1913 opět se udržela u moci strana lidovo-pokroková. Za světové války byla činnost stran bržděna starostmi vojenskými a hospodářskými. Teprve po převratě se rozproudil nebývalý politický ruch. Po obecních volbách r. 1919 byl zvolen starostou příslušník vedoucí strany soc. demokratické. Jej vystřídal při volbách r. 1923 příslušník nár. demokracie, aby po několika letech opět ustoupil příslušníku sociální demokracie, s níž se spojily pro volbu starosty některé větší strany.

Nově restaurovaný zámek na Horním náměstí (r. 1929—32) pyšní se cennými prehistorickými sbírkami (Předmostí!) Těličkovými, oddělením se vzácnými kmeniány, ojedinělou Hudečkovou sbírkou přírodopisnou, bohatým oddělením legionářských památek, hanáckým oddělením a jinými památnými antikvitami. Velké, účelně upravené městské museum v Přerově bude trvale hlásati lásku Přerovanů k čsl. národu a republice, k jeho významné tradici. Jeho tvůrci byli zprvu MUDr. Leopold Riedl, Fr. Levý, prof. Rud. Kreutz, R. Nitsche, obětavým pomocníkem František Sahánek.

Občasné výstavy různého druhu, pořádané v tomto městě na křižovatce důležitých tratí, mají už svou tradici, započatou první větší průmyslovou, hospodářskou, uměleckou a národopisnou výstavou r. 1893.

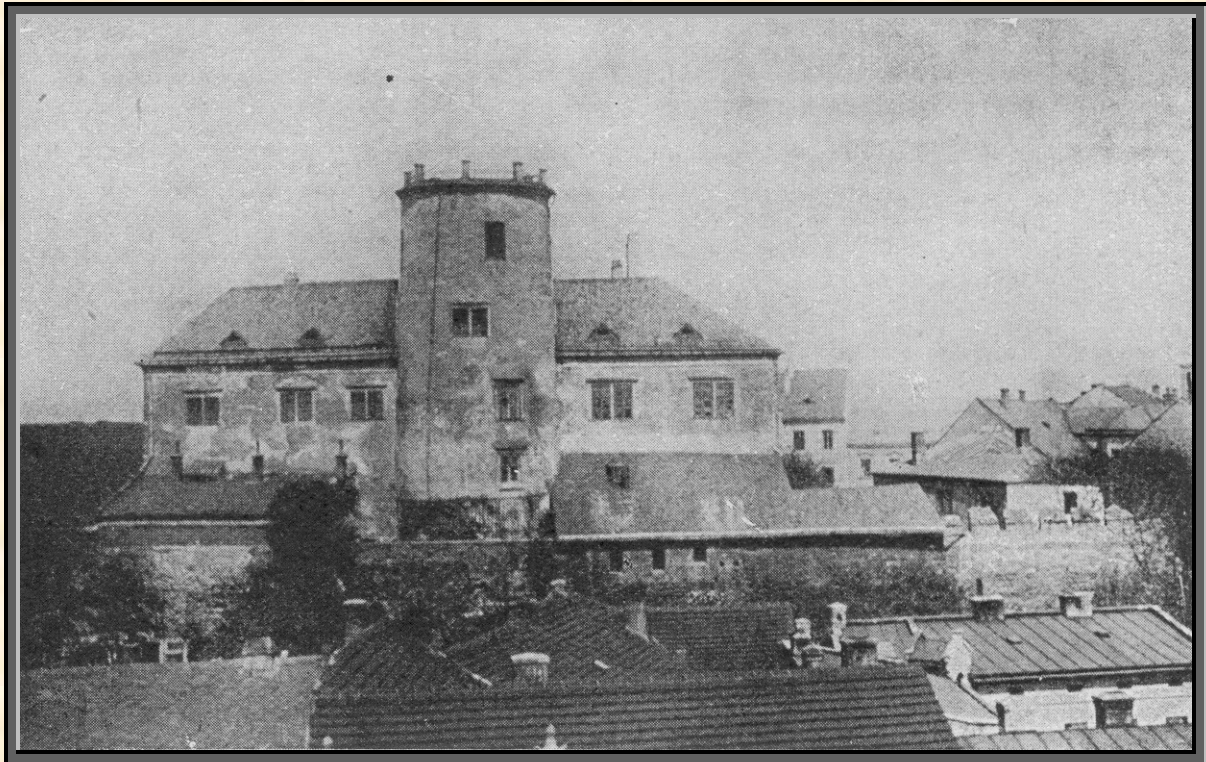
O umělecký ruch se v Přerově zasloužily před světovou válkou dva hudební talenty, Čapek, Drahlovský, ředitel kůru v Přerově, plodný skladatel ladných produkcí a sběratel Bartošových prstonárodních písní, dále prof. Ferdinand Vaněk, oba dirigenti „Přerubu“, jehož umělecké úspěchy si později vynutily nová pěvecká sdružení, sokolské „Tyrš“ a dělnické „Svornost“. O publikaci a redakci vhodných didaktických i pedagogických knih se starali u nás v té době řed. Frant. Slaměník, zakladatel Ústř. Spolku učít. jednot na Moravě r. 1882 a řed. „Komenského“, a František Bayer, odb. učitel, sběratel

Zapomenutý Přerov

valašských povídek, lidových písní a autor dějin města Přerova. Jinak v literární historii vynikl prof. Jan Kabelík, Frant. Bílý a Josef Staněk, v historii prof. Rudolf Kreutz a Hynek Krch, v historickém románě Frant. Karas, v realistickém románě agilní spisovatelka Amalie Vrbová, neboli Jiří Sumín, v povídce ředit. Stan. Kovanda a Dr. František Skácelík, v básnictví Bartoš Vlček, v kmenologii ředitel Krumpholz, v teologii Dr. M. Kubíček a v zeměpisu Jiří Vičar. O obec. Samosprávě pojednal taj. Jan Gayer, o chmelařství redaktor Donát, o dialektologii a hosp. děj. prof. Josef Neoral, o hospodář. otázkách řed. B. Macalík, hudebnictvím proslul Bedřich Kozánek atd. Bylo by značným přechinem opomenouti záslužnou činnost čestného občana města Přerova, konsist. rady, obětavého českého vlastence, zemského i říšského poslance, zakladatele státoprávní strany na moravském sněmu, musej. pracovníka P. Ignáce Wurma (1852—1911), jemuž Přerov děkuje za uskutečnění gymnasia a jiných cenných podniků v těžké době za Rakouska.

Moravské učitelstvo prokázalo náležitě svou lásku k učitelí národů J. A. Komenskému v čestném daru. R. 1874 byl mu postaven pomník, který nyní stojí mezi školami v Palackého ulici. Druhý monumentální pomník, dílo Bílkovo, Blahoslav, byl postaven na Horním náměstí roku 1923.

Město Přerov, budiž zde výslovně konstatováno, odolalo za Rakouska germanizačnímu tlaku a uchovalo si českou řeč i ducha jak v rodině, tak i v některých úřadech a především na radnici. Ze staré radnice, zničené roku 1868 na Horním náměstí proti zámku, přestěhován obecní úřad do nové, jednoposchodové budovy na Masarykově náměstí. Teprve zakoupením velkého sousedního domu v Blahoslavově ulici bylo vyhověno všem požadavkům radniční činnosti. Na radnici vidíme znak pánů z Pernštejna, Žerotína, města Přerova a pamětní desku Blahoslavovu i Komenského.

Pohled na zámek od západu

Po zrušení okresního politického úřadu r. 1868, Přerov byl podřízen až do května 1877 okresnímu hejtmanství v Kroměříži. Tohoto roku zřízeno okr. hejtmanství v Přerově v Kratochvílově ulici (bývalé Velké kostelní), odkud po převratě s okresním soudem a berním úřadem přesídlilo r. 1927 do novostaveb v ulici Smetanově. Moc okresního hejtmanství byla v městě cítit při různých větších politicko-národních akcích, zvláště v říjnu r. 1899, kdy město demonstrovalo hloučně proti zrušení jazykových nařízení Badeniových, a kdy se postaral p. okresní hejtmán Abendroth, aby místní dragouni rozháněli tasenými šavlemi demonstrující dav. Vliv rozpínavosti Němců u nádraží a panské germanofilské strany, orientované

Zapomenutý Přerov

podle okresního hejtmána, zakoušeli často čeští lokální patrioti a pocítili jej obzvláště krutě za velké světové války v letech 1914—1918.

Když vídeňská vláda po sarajevském atentátu podala Srbsku příkré ultimatum, bylo zjevno, že válečná katastrofa je neodvratná. Připojení Německa k Rakousko-Uhersku přesvědčilo většinu slovanských národů evropských, že nadešly chvíle, kdy jde o jejich osud, budoucnost.

Přerovští Češi pochopili z převážné části vážnou situaci národní hned v prvních dnech mobilizačních na počátku světové války. Řádění rakouské soldatesky na nádraží i v městě otevřelo oči i těm, kdož byli národně poněkud vlažní. V městě ubytován po školách 57. pěší pluk. Vyučování vázlo, národní spolky musely nečinně přihlížet k propagandě německých kruhů a čelní funkcionáři s ostatními měšťany rukovali k plukům, aby zakrátko odtáhli na frontu bojovat za „císaře a za vlast". Bída dolehla na většinu obyvatelstva, zbaveného živitelů a vyživovacích prostředků, šířily se zhoubné nemoci a raněných na nádraží i ve městě objevovalo se stále víc. Ký div, že opravdová, upřímná mysl česká se leckde pohnula a dala zjevný průchod svému národnímu přesvědčení. Dusno naplňovalo srdce všech uvědomělých Čechů. Německé úřednictvo dráhy a židé mohli otevřeně projevovati své protičeské smýšlení. Marně se ohrazoval proti útokům a stížnostem obecní výbor, okr. hejtmán Bleyleben byl středem těchto provokátérů. Denunciace se množily. Gymnasium i sokolovna změněny v prachobyčejné kasárny. Čeští lidé byli zakřiknuti. A přece ne docela!

Případ Slavomíra Kratochvíla, těšivšího se z ruských protirakouských letáků, nás o tom přesvědčil důrazně. Bohužel stal se obětí rakouské justice. Na udání starosty Křepelky z Polkovic byl rakouským vojskem zatčen a ještě 22. listopadu 1914 v Mor. Ostravě popraven. V souvislosti s onou letákovou aférou byli též uvězněni členové Sokola Fárek, Radoušek, Klabazňa a Stejskal. Poprava křejčího Jiljího Matějky byla pokračováním barbarských ortelů rakouskouherské justice. Řetěz utrpení tedy započal velkými oběťmi. Nejnepohodlnější v očích Bleylebenových byli pozavíráni a internováni, jiní jako „politisch verdachtig" posláni na frontu. Přerov prožíval krutost persekuce nejtíže z moravských měst. Jak dychtivě se všude uplatňoval duch násilného militarismu habsburského v městě Blahoslavově, Žerotínově, Wurmově a Škodově! Trapné bylo dívat se na kovového „wehrmana" na nádraží a Dolní náměstí, zohyděné stavbou stánku, postaveného pro účely německého patriotismu. Přerovem projížděly každodenně ve dne v noci desítky vlaků s německým a rakouským vojskem, transportovaným na různé fronty, nádraží a jeho okolí burácelo zpěvem a hudbou germánských písní, zatím co český živel byl odstaven v rodném kraji do pozadí. Kromě toho konány sbírky kovů, nařizovány rekvisice, úpisy na válečnou půjčku a pořádány „faklucy" městem k oslavě vítězství centrálních států. Bohudík marně, ne v konečný zdar rodu Habsburků a Hohenzollernů, nýbrž k dobytí samostatnosti malých národů, tedy i československého.

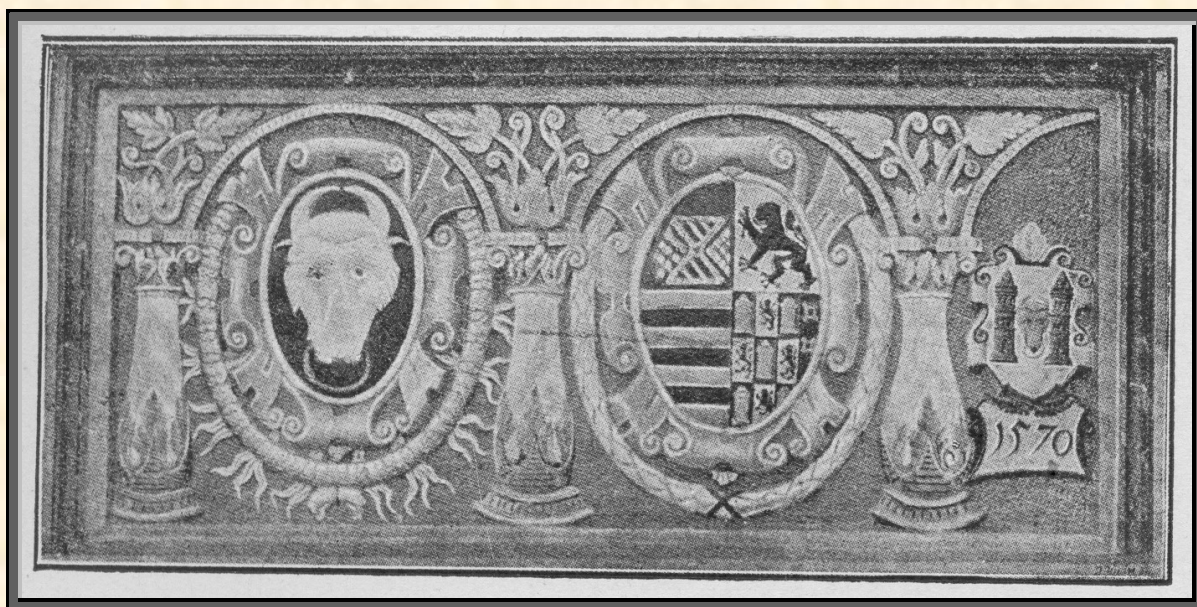
Poprava Kratochvílova pohnula prof. Masaryka, jak nám pověděl ve „Světové revoluci", k rychlému odchodu za hranice monarchie, aby tam organisoval čsl. Odboj proti Vídni. Na všech bojištích světa vystupují hrdinní čsl. dobrovolci po boku dohodových armád v boji za samostatnost utlačovaného národa. Také u nás „Maffie" organisuje domácí odboj a její členové se nelekají ani trestu smrti, ani dlouholetého zalařování. Dva kamarádi, Jan Gayer, agronom, absolvent přerovských středních škol, a prof. Jan Jaroš setkali se hned v prvních mobilizačních dnech na nádraží oblíbeného města, vědouce, kolik uhodilo, a jaká je jejich povinnost vlastenecká. Tito dva druhové vstoupili do řad čsl. dobrovolců v Rusku, aby se stali pro své hrdinské činy a velitelské schopnosti vojevůdci, první velitelem 4. pěš. pluku „Prokopa Velikého", onen 6. pěš. pluku „Hanáckého". A těch Přerovanů bylo v legiích velmi mnoho.

Pohnuté byly dny 29. a 30. října 1918 v Přerově, když došla zpráva o prohlášení čsl. samostatnosti a zúčtování s Rakouskem. Nadšení, radost a jásot zazníval celým městem. Lid přisahal na potupeném Dolním náměstí celý, do jednoho, všemi svými vrstvami společenskými, věrnost státu a jeho prozatímní vládě, procházel za zpěvu národních hymen a písní městem, dávaje na jeho nevýslovnou radost z dosažení svobody a ukončení války. Utvořené komitě Národního výboru ujalo se prozatímního vedení Přerova. Nastala radikální očista úřadů, zvláště státních. Zmizely všechny stopy po neblahém režimu. Cizí vojsko opustilo město. Nádraží měla v evidenci občanská branná moc, pověřená Národním výborem, postaravši se o bezpečnost a pořádek jak na frekventovaných peronech, tak i v kasárnách, větších podnicích a v celém

Zapomenutý Přerov

městě. Občanstvo s příchodem svých milých z vojny se vrátilo opět k obvyklé práci v nové své republice. Dne 5. ledna 1919 účastní se manifestačně pohřbu Slávka Kratochvíla, později Jiljího Matějky, nešťastných obětí světové války, převezzených do Přerova. Svému rodáku, herojskému vůdci, vítězi od Bachmače, Penzy, Syzraně a Lipjag, padlému v červnu 1918 v Povolží, odhalilo pietně pamětní desku v desítiletém jubileu jeho úmrtí.

Občanstvo města Přerova využívá plně popřevratového volebního řádu, poskytujícího širokým vrstvám rozšířenou účast v komunální správě a životě veřejném vůbec. Nově vzniklé podniky a organizace kulturní, sociální, politické, hospodářské, obchodní a sportovní, jakož i změna vůdčích osob v úřadech, přestěhovaných do moderně vybavených budov, svědčí zřejmě o tom, že 28. říjnem 1918 nastala pro Přerov zcela nová éra vývojová, projevivši se mnohou metamorfosou. Tato jeho historie tvoří však již samostatnou kapitolu, jejíž obsah jest rozveden v několika speciálních pojednáních dalších.

Deska na radnici se znaky Pernštýnů, Manriquezů a města Přerova

Zdroj: Přerovsko-Kojetínsko (1933)